

Iakttagelser om historikernas placering i olika samhällsfunktioner i dagens Finland

ELJAS ORRMAN

Historikerutbildningen är inte av det slag att den som sådan skulle ge färdigheter för särskilda samhällsfunktioner utanför skol- och högskoleväsendet och några andra s.k. "lärdä ämbetsverk". Med en viss förenkling kan man väl säga att historikernas roll i samhället accentueras i brytningstider; exempel finns såväl från vårt eget land som från utlandet. För Finlands del räcker det med att nämna namn som G.Z. Yrjö-Koskinen, J.R. Danielson-Kalmari, Väinö Voionmaa och Eirik Hornborg. Från utlandet kan nämnas F. Guizots och A. Thiers insatser i Franrikes politiska liv, och från våra dagar den synliga ställning som ett antal historiker intagit i den senaste tidens politiska skeenden i Polen (t.ex. Bronislaw Geremek och Adam Michnik). Det inflytande som historikerna och det historiska synsättet utövar i samhället under normala förhållanden är svårt att bedöma. En viss uppfattning kan man måhända få genom att kartlägga hurudana positioner i samhället som innehas av personer med historikerutbildning.

Som historiker har i det följande klassificerats personer som har slutförda fördjupade studier (motsvarar tidigare laudaturnivå) i något historieämne. Följande ämne har beaktats: finländsk och nordisk historia, allmän historia, politisk historia, social- och ekonomisk historia samt kyrkohistoria.¹ Utanför kartläggningen har lämnats undervisningsförvaltningen och skolväsendet, universiteten och högskolorna jämte Finlands akademi samt arkiv- och biblioteksväsendet liksom även de vetenskapliga samfundet samt olika slag av stiftelser och fonder. Granskningen gör inte anspråk på fullständighet utan har till syfte att ge en helhetsuppfattning om hurudana poster historiskt skolade personer innehar i dagens Finland. Uppgifterna gäller huvudsakligen situationen 1989 och 1990.

Som ett allmänt omdöme om situationen i Finland kan konstateras att det utanför skol- och högskoleväsendet och vissa lärdä verk knappast alls förekommer ämbetsverk och offentliga inrättningar som vid sin rekrytering skulle förutsätta historikerutbildning. I utlandet är situationen

¹ Källmaterialet består av *Finlands statskalender* 1989 och 1990, olika biografiska uppslagsverk samt av bibliografier över laudaturarbeten som utgetts av institutionerna för finsk och allmän historia vid Åbo universitet (Turun yliopisto) samt av institutionen för historisk forskning och dokumentation och Renvall-institutet vid Helsingfors universitet.

åtminstone på sina håll annorlunda. Som ett exempel kan man nämna Förenta Staterna. I utrikesministeriet, Department of State, finns inom Bureau of Public Affairs enheten Office of the Historian som är bemannad med 28 historiker. Också senaten har en motsvarande organisationsenhet, The Historians Office.

Historiker i politiken

Bland riksdagsledamöterna har det i allmänhet funnits några som har universitetsstudier i något historiskt ämne bakom sig. Bland de 1922 valda riksdagsledamöterna fanns åtminstone fyra med historiska studier bakom sig och vid 1939 års riksdag var antalet likaså åtminstone fyra. Även år 1990 var situationen likadan; detta år hade fyra riksdagsledamöter studier i historiska ämnen i sin examen. Två representerade Svenska folkpartiet (Gustav Björkstrand och Ingvar S. Melin) och likaså två Centern (Esko Aho och Tytti Isohookana-Asunmaa). Av dessa fyra hade två bedrivit vetenskapliga studier i historiska ämnen (Björkstrand och Isohookana-Asunmaa). Den likartade utbildningsbakgrunden förefaller inte att utgöra någon förenande länk mellan dessa folkrepresentanter i motsats till vad förhållandet är i fråga om många andra grupper med gemensam utbildningsbakgrund. Inom vissa yrkeskårer kan man rentav förmärka en aktiv strävan att tillförsäkra sig så många riksdagsmandat som möjligt, vilket tyder på existensen av en av utbildningsbakgrund betingad korporativ samhörighet som gör sig gällande även över partigränserna; detta gäller t.ex. juristerna som 1990 var företrädda med 23 representanter i riksdagen.²

Fr.o.m. början av 1970-talet utgör ministrarnas politiska sekreterare ett viktigt och synligt inslag i det politiska livet. Drygt 250 personer har innehaft denna position. Av dessa har fyra haft historikerutbildning (centerpartisterna Esko Aho och Paula Tuomikoski samt socialdemokraterna Veikko Laakso och Hannu Tapiola).³

Historikerna i förvaltningen

Av de statliga förvaltningsgrenarna har utrikesförvaltningen av tradition hållit sig med ett betydande antal historiskt skolade tjänstemän även på de högre posterna.⁴ Vid utrikesministeriet och beskickningarna tjänstgjorde år 1990 minst ett tiotal tjänstemän med en dylik bakgrund. Av ambassadörerna hörde tre till denna grupp (Eva-Christina Mäkeläinen,

² Jfr *Lakimiesuutiset – Juristnytt* 3/1991, s. 32–33.

³ Lars Westerlund, *De politiska sekreterarna i Finland. Regeringens informella samordningsmekanism* (Åbo 1990).

⁴ Arkiv- och kanslibyrån vid utrikesministeriet beaktas inte i detta sammanhang.

Markku Reimaa samt Ulf-Erik Slotte) och av utrikesråden likaså tre (Jaakko Kaurinkoski, Pekka Korvenheimo samt Juhani Suomi). Bland utrikesförvaltningens tjänstemän återfinns nu liksom även tidigare personer med insatser inom historisk forskning (Eva-Christina Mäkeläinen, Markku Reimaa, Alpo Rusi, Ari Sihvola och Juhani Suomi). Strömmen har också gått i motsatt riktning, från utrikesförvaltningen till universitetslärostolar. Sålunda övergick ministern i Rom Herman Gummerus på 1920-talet till universitetsbanan (professor i allmän historia) och under senare tid har Osmo Apunen, Keijo Korhonen och Jukka Nevakivi tillträtt professurer efter tjänstgöring inom utrikesförvaltningen. – Det bör dock framhållas att juristerna och företrädarna för de systematiska samhällsvetenskaperna dominerar inom utrikesförvaltningens tjänstemannakår.

Inom den övriga statsförvaltningen förekommer undantagsvis ledande tjänstemän som har studier i historiska ämnen bakom sig. Detta gäller kanslichefen vid undervisningsministeriet Jaakko Numminen; även bland de konsultativa tjänstemännen vid detta ministerium återfinns en historiker (Paula Tuomikoski). Detsamma gäller ordföranden för statens filmgranskningsbyrå (Jerker A. Eriksson). Chefen för huvudstaben Gustav Hägglund åter har idkat studier i politisk historia.

Även inom ett antal statliga sakkunnigorgan påträffas personer med historikerutbildning. Detta gäller för Regionalpolitiska delegationen (viceordf. Hannu Tapiola), Planeringskommissionen för försvarsinformation (ordf. Kari Hokkanen och gen.sekr. Pertti Alanen), Parlamentariska försvarspolitiska delegationen (ordf. Jaakko Iloniemi), Ordenskapitlet för Finlands vita ros och Finlands lejons orden (medlem Matti Klinge, sekr. Heikki Impola), Delegationen för informationsspridning (ordf. Juhani Suomi), Nämnden för översättning av vetenskaplig litteratur (ordf. Matti Klinge) och Heraldiska nämnden (ordf. Kauko Pirinen).⁵

Inom den kommunala sektorn innehas de ledande positionerna såväl bland tjänstemän och förtroendevalda i främsta rummet av personer tillhörande yrkeskårer, vilkas utbildning har till syfte att ge sådana färdigheter som behövs för att hålla samhällsmaskineriet i gång på ett friktionsfritt sätt. Bland dessa grupper kan nämnas jurister och ingenjörer. Detta illustreras väl av att av närmare 170 stadsdirektörer och biträdande stadsdirektörer var 35, d.v.s. ca en femtedel, jurister och 38 ingenjörer och arkitekter, medan antalet socionomer var 17, och de som innehade examina i statsvetenskaper samt i administrativa och samhällsvetenskaper uppgick till 33. Det oaktat återfinner man inte så få personer med historisk utbildning på ledande kommunala poster. Ett halvt tiotal

⁵ Ställningar som klart står i samband med ifrågavarande persons huvudtjänst inom förvaltningen har inte beaktats.

av stadsdirektörerna och de biträdande stadsdirektörerna hörde 1990 till denna grupp (Pirjo Ala-Kapee, Vanda; Hannu Tapiola, Kotka; biträdande stadsdirektörer Matti A. Rossi, Uleåborg; Erkki Tuomioja, Helsingfors; Sten-Olof Westman, Vanda). Även bland fullmäktigeordförande finns några historiker som närmast har förankring i undervisningsväsendet (Olle Sirén, Lovisa; Kaarlo Ståhlberg, Itis; Olli Vuorinen, Valkeakoski).

Historiker i media och intresseorganisationer

Inom tidningspressen har historikerna sedan gammalt innehaft en stark position såväl bland chefredaktörer som bland journalistkåren som helhet; under de senaste årtiondena har journalistutbildningen medfört förändringar i detta avseende. Det verkar dock som om de färdigheter som bibringas genom historikerutbildningen allt fortfarande upplevs som värdefulla inom dagspressen. År 1990 uppgick antalet tidningar med minst fem nummer i veckan till sextio. De hade enligt nämnda års statistik kalender sammanlagt 75 chefredaktörer och biträdande chefredaktörer. Av dessa hade åtminstone sju historikerutbildning (Keijo Kulha, bitr., Helsingin Sanomat; Kari Hokkanen, Ilkka; Keijo Korhonen, Kainuun Sanomat; Martti Turtola, Kouvola Sanomat; Mikko Uola, Länsi-Suomi; Tapani Lepola, bitr., Savon Sanomat; Jyrki Vesikanska, bitr., Uusi Suomi). Ett anmärkningsvärt faktum är att flera av dessa är eller har varit aktiva historieforskare (f.d. professorn Korhonen, docenterna Hokkanen, Kulha och Turtola samt fil.lic. Uola). Till denna grupp hör även chefredaktören för den ledande kulturpolitiska tidskriften Kanava, bitr. professor Seikko Eskola. Nästan alla här uppräknade chefredaktörer företräder en borgerlig partiståndpunkt. – En ytlig granskning av dagstidningarnas chefredaktörer som helhet ger vid handen att den domineras av personer med samhällsvetenskapliga examina (pol.kand., kand i samhällsvetenskaper etc.). Antalet chefredaktörer med sådana examina uppgick till 17, bland dem tvenne docenter.

Ett historiskt synsätt inom massmedia representeras även av ett antal kolumnister med anknytning till forskarsamfundet, vilka under längre eller kortare perioder medverkat vid olika tidningar (t.ex. Osmo Jussila, Sune Jungar, Jukka Tarkka, Jorma Tiainen). Vid radio och TV är tre historiker med forskarutbildning verksamma (Voitto Ahonen, Jorma Kallenautio och Kai R. Lehtonen) även om blott en av dem har historiska program på sitt ansvar.

Bland de skönlitterära författarna i dagens Finland återfinns några med historikerbakgrund (Kaari Utrio, Tuure Vierros, Heikki Ylikangas), i vilkas alster de historiska motiven dominerar. – Inom förlags- och bokhandelsbranschen är ett inte helt obetydligt antal historiskt utbildade personer verksamma i uppgifter av olika slag.

Inom intresseorganisationerna och föreningsväsendet spelar utbildningsbakgrunden en mindre roll än inom den offentliga sektorn vid utnämningar och val till ledande poster. Det kan dock ha ett visst intresse att se i vilken mån personer med studier i historiska ämnen innehar mera synliga ställningar i intresseorganisationer och föreningar.

Inom näringslivets intresseorganisationer märks verkställande direktören för Näringslivets Delegation Jaakko Iloniemi med studier i politisk historia. Den historiska sakkunskapen är även företrädd inom Arbetsgivarnas i Finland Centralförbund (Ingvar S. Melin, Markku Mansner) och inom Tidningarnas Förbund (Veikko Löyttyniemi).

Som ordförande och ledande funktionärer i ett betydande antal ideella organisationer påträffas åren 1989 och 1990 historiker. Detta gäller för Arbetarnas Bildningsförbund (1989 ordf. Pirjo Ala-Kapee, gen.sekr. Jussi Pikkujämsä), Kansanvalistusseura (1989 styrelseordf. Aimo Hali-la), Medborgar- och arbetarinstitutens förbund (deleg. ordf. Paula Tuomikoski), Svenska Finlands Folkting (bitr. sekr. Dag Lindberg), Svenska folkskolans vänner (ordf. C.J. Gardberg), Suomen Nuorison Liitto (ordf. Tytti Isohookana-Asunmaa), Suomen Harrastajateatteriliitto (ordf. Esko Aho), Suomen Evankelis-Luterilainen Pyhäkouluyhdistys (ordf. Jukka Paarma), Sininauhaliitto (ordf. Esko Koskenvesa), Tapakasvatus (ordf. Patrik Lilius), Suomalaisuuden Liitto (ordf. Erkki Pihkala), Suomi-Seura – Finland-Samfundet (verks.led. Martti Häikiö), Finlands FN-förbund (ordf. Kimmo Kiljunen), Paasikivisamfundet (ordf. Jaakko Iloniemi).

*

Föregående granskning visar att det såväl inom den offentliga som inom den privata sektorn i det finländska samhället finns ett inte helt obetydligt inslag av historisk sakkunskap även om den är tämligen ojämnt fördelad inom olika samhällsfunktioner.

Det är inte inom ramen för institutionella strukturer som den breda allmänheten och samhällsdebatten får ta del av på ett historiskt synsätt grundade tolkningar och slutsatser om olika företeelser i samhällsutvecklingen. I stället är det de enskilda opinionsbildarna som i detta avseende spelar en central roll. Bland dessa återfinns man flera fackhistoriker (t.ex. professorerna Osmo Jussila, Matti Klinge och Heikki Ylikangas), men även från annat håll kommer vägande inlägg ur ett historiskt perspektiv (t.ex. Johannes Salminen). En annan sak är sedan, hur stor genomslagskraft deras inlägg har i konkurrensen med företrädare för annorlunda sätt att analysera och tolka utvecklingen.